

- nancieres. Amsterdam. 2000. – 33 p. – <http://www.suerf.org/download/studies/study7.pdf>
5. Financial Stability Report for 1/2006 / The Bank of Latvia, 2006. – 20 p. – http://www.bank.lv/images/img_lb/izdevumi/latvian/fin_parskats/2006/Finansu_stabilitates_parsk_1-2006.pdf
6. Garcia, Gillian. Deposit Insurance: A Survey of Actual and Best Practices // Working Paper WP/99/54. – International Monetary Fund, April 1999. – 36 p. – <http://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/1999/wp9954.pdf>
7. Greece (International Deposit Insurance Survey Questionnaire) / Canada Deposit Insurance Corporation, December 2002. – 10 p. – <http://www.iadi.org/html/App/SiteContent/Complete%20Surveys/Feb%202003%20-%20IDIS%20DB/FGDCA%20-%20Greece%20FullQ1A1.PDF>
8. Jacobsen, Hans. Differential Rates System as a Mean of the Banks' Risk Assessment and Management // Proceedings of the International conference "Early Warning System as a Key Issue to Bank Solvency and Financial Stability". – International Association of Deposit Insurers, August 2005. – 18 p. – http://www.iadi.org/html/App/SiteContent/Proceedings_Almaty_EarlyWarning%20final.pdf
9. Maskalovs, M. Effective Deposit Insurance System as a Tool in Ensuring Financial Stability of the Latvian Banking Sector / M. Maskalovs, N. Baranovskis // Proceedings of the International Scientific Conference "The New Theory of Economics and Management in Organizations" of University of Economics in Prague, October 20, 2006 – 964. p. – ISBN 80-245-1091-X
10. Nenovsky, Nikolay. Deposit Insurance During EU Accession / N. Nenovsky, K. Dimitrova // Working Paper Number 617. – William Davidson Institute, October 2003. – 6 p. – <http://www.bus.umich.edu/KresgeLibrary/Collections/Workingpapers/wdi/wp617.pdf>
11. Rimsevics, Ilmars. Economic Growth in Latvia: Sustainability and Macroeconomic Challenges. Speech Submitted to the 11th Annual Conference "Banking and Finance in the Baltics" // Bank of Latvia, October 2005. <http://www.bank.lv/eng/main/pubrun/presrunas/index.php?42315>
12. Sabourin, Jean Pierre // Third Annual IADI Conference in Brunnen, Switzerland, Proceedings. October 2004. <http://www.iadi.org/html/App/SiteContent/Final%20Proceedings%20IADI%203rd%20Ann%20Conference%20Feb%202005.pdf>
13. USA (International Deposit Insurance Survey Questionnaire) / Canada Deposit Insurance Corporation, December 2002. – 16 p. – <http://www.iadi.org/html/App/SiteContent/Complete%20Surveys/Feb%202003%20-%20IDIS%20DB/FGDCA%20-%20USA%20FullQ1A1.PDF>
14. Walker, David. General Guidance for Developing Differential Premium Systems // International Association of Deposit Insurers, 2004. – 8, 10, 11 p. – <http://www.iadi.org/html/App/SiteContent/IADI-Diff%20prem%20paper%202i.pdf>

Статья поступила в редакцию 10.01.2007

О.М. ШУБАЛИЙ, к.е.н., доцент,
Луцький державний технічний університет

МЕХАНІЗМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНСТИТУЦІОНАЛЬНИХ ПЕРЕТВОРЕНЬ У ЛІСОВОМУ СЕКТОРІ РЕГІОНАЛЬНОГО РІВНЯ

У ринкових умовах стабільність розвитку лісового сектора регіонального рівня значною мірою пов'язується з тим, наскільки злагоджено працюють та взаємодіють ринкові інститути, що забезпечують функціонування цієї складної виробничо-господарської системи. На жаль, на даний час система ринкових інститутів у лісовому секторі перебуває на стадії становлення та не відповідає сучасним вимогам щодо забезпечення стабільності його розвитку. Для вирішення цієї проблеми необхідно детально дослідити сучасні тенденції розвитку лісового сектора, використати теоретико-методологічні по-

ложення і практичні рекомендації представників зарубіжної школи, розробити та обґрунтувати механізм взаємодії цих інститутів у процесі економічної діяльності. Також важливо, щоб ринкові інститути були максимально адаптовані до галузевої специфіки лісового сектора, забезпечували поєднання загальнодержавних, регіональних та локальних інтересів лісокористувачів, а також територіальних громад, спрямовувалися на реалізацію принципів сталого розвитку лісового господарства на науково об-

© О.М. Шубалий, 2007

грунтованій основі. Отже, все це свідчить, що сьогодні вирішення проблем інституціонального забезпечення ринкових перетворень у лісовому секторі набуває особливої актуальності.

У вітчизняній економічній науці дослідження теоретичних основ та розробка практичних рекомендацій щодо розв'язання широкого кола проблем, пов'язаних із проведенням інституціональних перетворень у лісовому секторі, знайшли відображення у працях А.Бобка, С.Генсірука, Я.Дяченка, Я.Ковалю, М.Козоріз, М.Колісниченка, Ю.Медведева, В.Мікловди, Є.Мішеніна, Ф.Морозова, М.Римара, В.Самоплавського, І.Синякевича, Ю.Туниці, О.Шаблія, Г.Шевченка, О.Фурдичка, І.Юхновського та багатьох ін.

Аналіз наукових праць показує, що питання теоретичного обґрунтування напрямків проведення інституціональних перетворень у лісовому секторі мають, в основному, постановочний характер. Адже різні дослідники детально зосереджуються на вивченні окремих аспектів даної проблеми. Зокрема, С.Генсірук, Є.Мішенін, Ю.Туниця детально обґрунтовують еколого-економічні аспекти інституціональних перетворень у лісовому секторі [1, 2]. Тоді як Я.Коваль, М.Козоріз, І.Синякевич, М.Римар, Г.Шевченко, О.Фурдичко зосереджують основну увагу на висвітленні економічних аспектів [3, 4]. З іншого боку, А.Бобко, Я.Дяченко, Г.Запотилько, В.Рогащ, В.Самоплавський, І.Юхновський пропонують шляхи вирішення організаційних аспектів цієї проблеми шляхом вдосконалення системи управління лісовим сектором на національному рівні [5, 6, 7]. В той же час М.Колісниченко, Ю.Медведев, Ф.Морозов, В.Пила, О.Шаблій у своїх працях розглядають інституціональні перетворення у вузьких напрямках економічної діяльності лісового сектору [8, 9, 10].

Аналіз літературних джерел показує, що сьогодні недостатньо вивченими залишаються проблеми залучення нових ринкових інститутів у відтворювальний процес лісового сектору на рівні окремого регіону відповідно до його галузевої специфіки, сучасного стану та перспективних напрямків розвитку. Крім того, вдосконалення потребує сам механізм поєднання різних ринкових інститутів на регіональному рівні.

Відповідно, цілями даного дослідження є обґрунтування необхідності залучення нових ринкових інститутів у лісовому секторі регіонального рівня, визначення їх основних функцій та завдань, а також внесення пропозицій щодо побудови механізмів їх взаємодії за окремими напрямками.

Враховуючи те, що у 2004 році відповідно до Указу Президента України [11] на регіональному рівні створювалися Управління лісового господарства, які покликані займатися реалізацією основних пріоритетів державної та регіональної лісової політики, то у перехідний період реформування системи управління у лісовій галузі вони повинні стати головними координуючими, регулюючими та консультативними органами, підзвітними яким стали б усі господарські ланки лісового сектора регіону. Крім держлісгоспів це стосується також міжгосподарських лісгоспів, які сьогодні підпорядковані Мінагрополітики, але їх юридичний статус на сьогодні ще до кінця не визначено, і лісгосподарських підприємств приватної та колективної форм власності. До того ж ліси, що сьогодні ще перебувають у користуванні різних міністерств і відомств, повинні мати одного господаря – Держкомлісгосп, який є найбільш компетентним щодо реалізації державної політики у цій сфері.

Все це ставить на порядок денний питання розробки дієвого інструментарію забезпечення вирішення всього комплексу проблем з метою переходу лісового сектора регіону на модель сталого розвитку шляхом вироблення цілісної стратегії діяльності його господарських ланок та конкретизації її основних положень у стратегічних планових документах на усіх рівнях управління.

Сьогодні на регіональному рівні складаються цільові програми розвитку лісового сектора, які поряд з визначенням цільових орієнтирів та планових показників, декларування загальних напрямків розвитку лісового сектора, повинні містити деталізоване та конкретизоване обґрунтування механізму їх досягнення на основі використання ринкових методів, важелів та інструментів організаційного, ресурсного, фінансового, маркетингового, інституціонального та інформаційного забезпечення, а також передбачати закріплення за відповідними суб'єктами (в тому числі органами державної влади та місцевого самоврядування) низки функцій та завдань.

Реалізація стратегічних напрямків розвитку лісового сектора регіону неможлива без ефективно діючого фінансового механізму, який дасть можливість шляхом залучення до співпраці ряду нових ринкових інститутів забезпечити інвестиційний супровід окремих господарських проектів. У загальному вигляді фінансовий механізм являє собою чітко впорядковану та логічно побудовану систему податкових, кредитних та адміністративних важелів,

спрямованих на фінансове обслуговування виробничої, збутової та зовнішньоекономічної діяльності суб'єкта господарювання. Особливо актуальною є проблема формування фінансового механізму стратегічного розвитку лісового сектора у зв'язку з тим, що його сировинною базою виступають ліси, які є основою асиміляційного потенціалу територій, і їх нерациональне використання створює передумови для розбалансування регіональних еколого-економічних систем. І тому фіскальні методи, що є складовими фінансового механізму, у прямій та опосередкованій формі мають стимулювати ресурсоекономне лісокористування та обмежувати несанкціоновану заготовку деревини.

На даний момент ті фіскальні важелі, що використовуються згідно з Лісовим кодексом, не мають стимулюючого впливу на лісокористувачів внаслідок їх недостатнього економічного та методичного обґрунтування, відсутності чітких розмежувань щодо бази оподаткування, суперечностей у міжбюджетних відносинах. Отже, необхідно кардинально змінити систему оподаткування використання лісових ресурсів шляхом запровадження диференційованої ренти на землі лісового фонду, підвищення плати за деревину на пні, введення додаткових зборів на експорт чорнових заготовок найбільш ліквідних порід, підвищення частки податкових надходжень до місцевих бюджетів у структурі загальнодержавних податків, прискорення процесу пільгового оподаткування та державного субсидування тих господарюючих суб'єктів, які спеціалізуються на лісорозведенні та ін.

Також необхідно шляхом підвищення цін на чорнові заготовки цінних порід дерев обмежити бажання підприємницьких структур займатися сировинним експортом, тим самим стимулюючи їх до організації виробництва якісної продукції (меблів, будівельних матеріалів, європіддонів), конкурентноспроможної на зовнішніх ринках. Крім того, для обліку операцій і зменшення зловживань на регіональному ринку деревини необхідно централізувати торгівлю нею шляхом створення лісової біржі, де передбачається здійснювати операції купівлі-продажу як місцевої деревини та продукції лісопереробки вітчизняних підприємств, так і аналогічних виробів закордонного виробництва на принципах вільної конкуренції.

Ефективний перелив фінансових ресурсів у найприбутковіші галузі лісового сектору неможливий без створення дієвої системи руху

портфельних інвестицій, а це можна забезпечити за умов створення корпоративних структур та акціонерних товариств, акції яких розповсюджувалися б на регіональному та національному фінансовому ринках. При цьому вони потраплятимуть у розряд найбільш привабливих, адже наявність ліквідної деревної сировини та продукції її переробки, що користується стабільним попитом, приваблюватиме інвесторів, що сприятиме припливу портфельних інвестицій у найбільш привабливі сфери діяльності підприємств регіонального лісогосподарського комплексу [13].

На рис. 1 представлено перспективну схему формування фінансового механізму взаємодії різних інститутів у лісовому секторі регіону, де визначено місце цих інститутів та показано їх взаємозв'язок з іншими суб'єктами господарювання у процесі руху капіталу у відтворювальному процесі. Центральною ланкою даного механізму є поєднання різних організаційно-правових форм підприємницької діяльності в рамках єдиного лісового сектора в залежності від продуктової спеціалізації та особливостей технологічного циклу, а також стану матеріально-технічної бази та інфраструктурного облаштування. Відповідно до цих форм передбачено систему координації, регулювання, фінансування, контролю та здійснення розподілу податкових платежів. Для забезпечення безперервності роботи лісогосподарських підприємств необхідно залучити до співпраці лізингові компанії, банківські та страхові установи, які покликані сприяти:

- оновленню засобів виробництва;
- впровадженню механізмів фінансового, товарного та взаємного кредитування;
- страхуванню виробничих і фінансових ризиків;
- залученню інвестиційних ресурсів;
- оптимізації оподаткування;
- використанню механізмів цільового фінансування загальнодержавних та регіональних програм [12].

Поряд з фінансовим механізмом для досягнення стратегічних цілей діяльності лісового сектора не менш важливе значення має залучення нових ринкових інститутів з метою удосконалення механізму ринкового регулювання попиту та пропозиції на ринку лісопродукції.

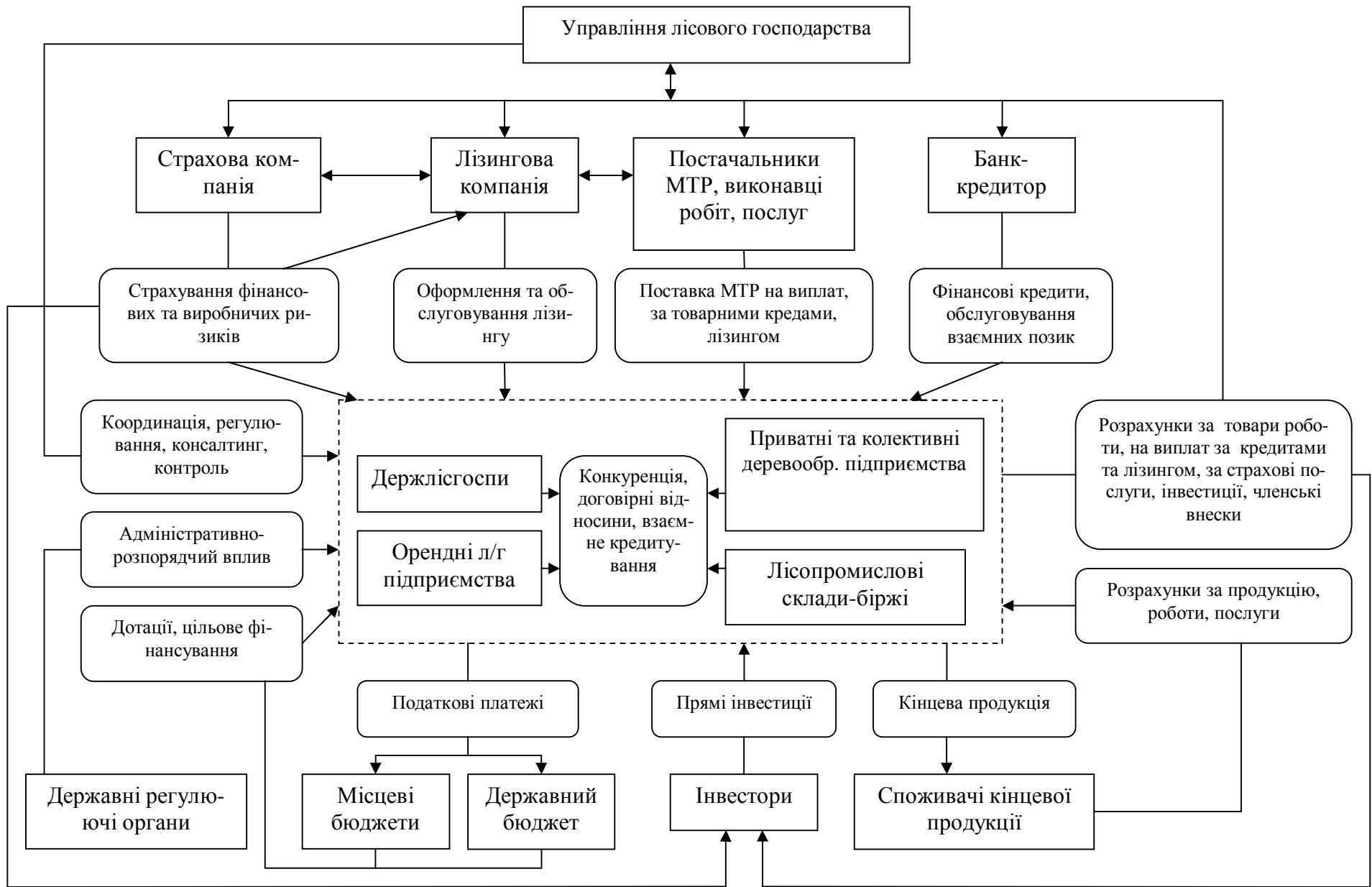

Рис. 1. Фінансовий механізм взаємодії інститутів у лісовому секторі регіону

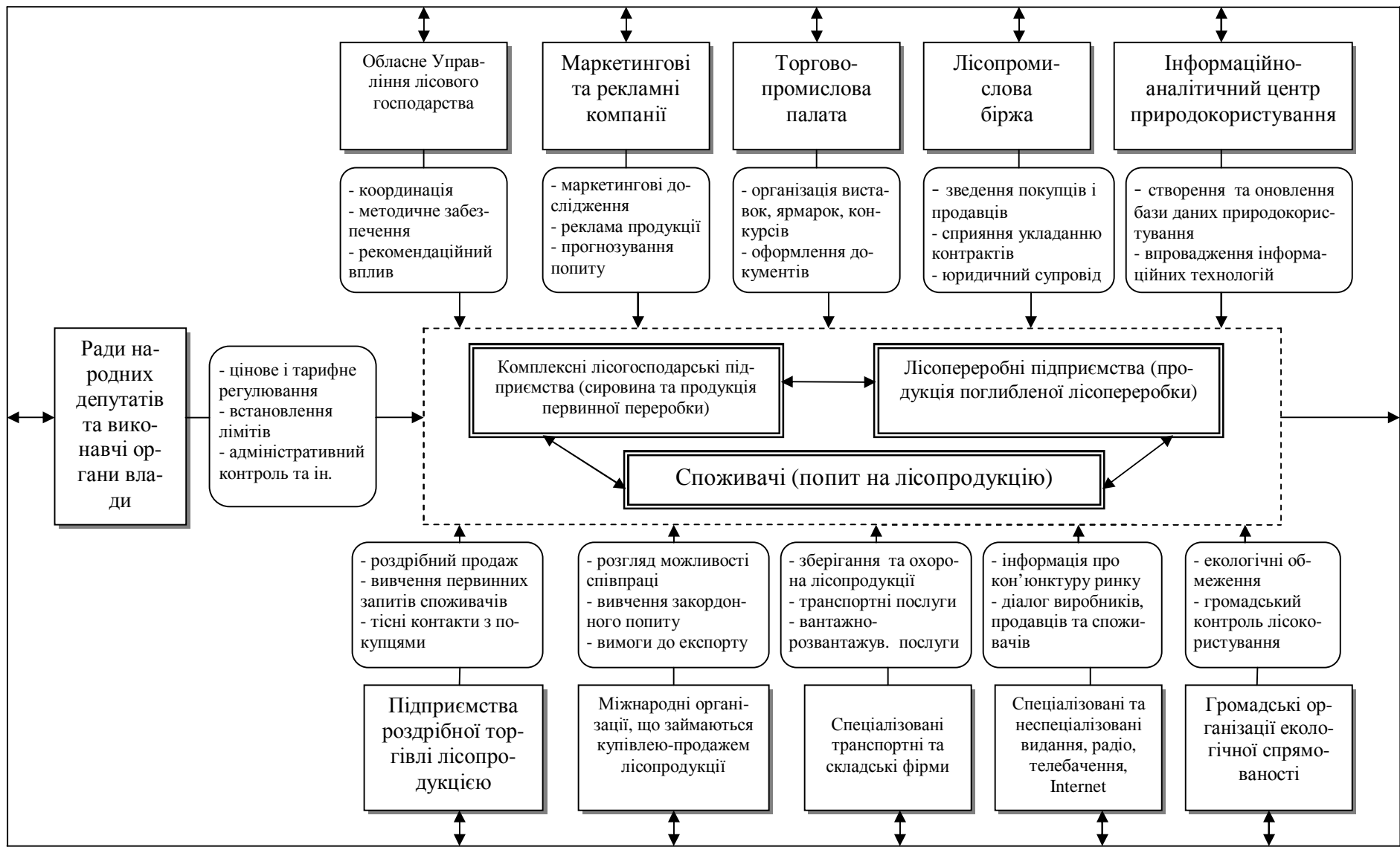

Рис. 2. Ринкові інститути у механізмі регулювання попиту і пропозиції на регіональному ринку лісопродукції

В основу цього механізму покладено створення та організація спільної взаємодії різних за своїм функціональним призначенням елементів (інститутів) ринкової інфраструктури (маркетингових та рекламних компаній, торгово-промислової палати, лісопромислової біржі, інформаційного-аналітичного центру природокористування, підприємств роздрібно торгівлі, міжнародних посередницьких організацій, спеціалізованих транспортних та складських фірм, ЗМІ та громадських організацій екологічної спрямованості). Основне завдання цих інститутів, виконання якого має проходити в межах регуляторного впливу місцевих органів законодавчої та виконавчої влади, полягатиме у створенні ринкового середовища з метою виявлення поточного та перспективного попиту споживачів, а також організації роботи лісозаготівельних та лісопереробних підприємств щодо його задоволення за рахунок максимального використання лісоресурсного та виробничого потенціалу різних господарських ланок лісового сектора регіону (рис. 2).

У перспективі, з метою створення надійних організаційних важелів поєднання державних, колективних та індивідуальних інтересів, для досягнення стратегічних цілей розвитку лісового сектора регіону та створення сприятливих умов щодо залучення додаткових інвестицій для виконання стратегічних планів, а також збереження основного ядра комплексу на базі діючих сьогодні спеціалізованих лісогосподарських підприємствах у регіонах з високою лісистістю території пропонується створення регіональних холдингових компаній із змішаною власністю.

Це сприятиме захисту державних інтересів у цій галузі, впорядкуванню процесу стихійної приватизації, дасть змогу здійснювати збалансовану зовнішньоекономічну діяльність. Цей шлях має також ту перевагу, що практично всі лісогосподарські підприємства будуть одночасно реорганізовані в акціонерні товариства.

Цей процес пропонується провести за такими основними етапами:

1) здійснення акціонування всіх або більшості лісогосподарських підприємств та перетворення їх у закриті акціонерні товариства, всі акції яких належатимуть державі і мають бути передані в управління головній компанії регіонального холдингу;

2) за погодженням з центральним органом управління державним майном можливе поступове зменшення частки державної власності на всіх або більшості підприємств шля-

хом передачі визначеної частини їх акцій у власність трудових колективів цих підприємств, а також інших осіб – на конкурсній основі, за умови надання гарантій довгострокових інвестиційних вкладень у розвиток відповідних підприємств. При цьому головна компанія холдингу повинна зберігати контроль за господарською діяльністю підприємств холдингу, утримуючи контрольний пакет акцій;

3) здійснення часткової або повної приватизації самої холдингової групи шляхом продажу її акцій юридичним та фізичним особам з наданням пріоритетних прав трудовим колективам. При цьому лісові ресурси, на нашу думку, не повинні передаватися у приватне володіння, а лише у довгострокове користування з виплатою законодавчо визначених сум роялті за їх використання приватними структурами до спеціальних фондів стимулювання сталого розвитку лісового господарства та до бюджетів усіх рівнів.

Основна відмінність пропонованої структури від існуючої довгий час системи обласних лісогосподарських об'єднань та управлінь полягатиме в тому, що лісогосподарські підприємства перейдуть на повну самоокупність, не отримуючи коштів з держбюджету на розвиток лісового господарства, але продовжуючи сплачувати попенну плату (включаючи за ведення рубок догляду, крім рубок догляду в молодняках). В той же час з метою усунення можливостей зловживання заготовленою деревиною пропонується забрати у лісгоспів право володіння усією заготовленою деревиною, але забезпечити пріоритет у придбанні деревини для власних виробничих потреб. Пропонується удосконалити практику продажу деревини у великій кількості іншим покупцям шляхом отримання погодження місцевих Рад та управлінь екології та природних ресурсів на спеціалізованих аукціонах на основі нарядів та сертифікатів її походження. Цінове регулювання ринків деревини може проходити як шляхом встановлення граничних рівнів торгових надбавок, так і встановленням граничного рівня максимальних цін.

Важливе значення у процесі функціонування лісового сектора регіону має використання сучасних інформаційних технологій на базі персональних комп'ютерних систем. Вирішення широкого спектру проблем від забезпечення поточного обліку лісового фонду до прогнозування і планування кількісних і якісних показників його використання у довгостроковому періоді на основі роботи з картографічною інформацією в електронній формі має забезпечити використання у практиці роботи гос-

подарських ланок лісового сектора геоінформаційних систем (ГІС).

Перевагою цих систем є можливість роботи з просторовою інформацією, отриманою з аерокосмічних фотозйомок і спектрзональних даних, що значно розширює можливості спеціалістів лісового господарства та планово-економічних служб. З іншого боку, більшість сучасних ГІС вирішують обмежену кількість прикладних завдань та не дають можливості комплексного аналізу та планування біологічних, екологічних та економічних процесів лісокористування, а також є фінансово недоступними для окремих лісгосподарських підприємств. Аналогічні проблеми виникають і у сільськогосподарських підприємств та підприємств водогосподарського комплексу. З метою їх вирішення на регіональному рівні пропонується створити регіональний інформаційно-аналітичний центр моніторингу та стратегічного планування природокористування на базі залучення коштів місцевих бюджетів та коштів підприємств сільського, лісового та водного господарства.

Основним завданням цього центру має стати розробка нових та адаптація до регіональної галузевої специфіки існуючих ГІС, а також інших програмних комплексів на рівні окремого підприємства, адміністративного району та області, що дозволить у перспективі створити комплексну ГІС моніторингу та стратегічного планування природокористування, і лісокористування зокрема.

Отже, проведені дослідження дають змогу судити, що залучення нових ринкових інститутів у лісовий сектор в межах окремого регіону дозволить забезпечити обґрунтованість стратегічних рішень щодо напрямків та пріоритетів розвитку його господарських ланок, а також створити ефективну систему організації та поточного контролю за їх виконанням. Але реалізація цих положень повинна проходити з урахуванням галузевої специфіки роботи підприємств та поточної ситуації, адже сьогодні діяльність підприємств сектора відбувається в недосконалому інституціональному середовищі, використовуються застарілі підходи, притаманні плановій системі, які не відповідають особливостям роботи в умовах невизначеності ринкового середовища. Тому пропонується поетапне впровадження нових ринкових інститутів з одночасною їх адаптацією до особливостей роботи господарських ланок лісового сектора. Відповідно, перспективи подальших досліджень у цьому напрямку пов'язуються з необхідністю удосконалення самого інституціо-

нального механізму управління лісовим сектором на регіональному рівні.

Література.

1. Мішенін Є.В. Еколого-економічні проблеми природокористування у лісовому комплексі / За ред. д-ра екон.наук, акад. УЕАН Я.В.Ковалю. – Суми: ВВП „Мрія-1” ЛТД, 1998. – 272 с.
2. Комплексное лесное хозяйство. Ю.Ю. Туньця, И.И. Грунянский, В.Ф. Верес и др. – М.: Агропромиздат, 1987. – 215 с.
3. Коваль Я.В. Совершенствование лесопользования и лесовосстановления. Монография. К.: Наукова думка, 1987. – 204 с.
4. Козоріз М., Фурдичко О. Перспективи розвитку малих форм господарювання в лісовому господарстві, лісовій і деревообробній промисловості // Економіка України. – 1995. – №2. – С.84-86.
5. Дяченко Я. Організація управління лісовим комплексом // Економіка України. – 1995. – №3. – С.24-29.
6. Запотилько Г., Рогач В., Беляневич В. Управління лісопромисловим комплексом // Економіка України. – 1993. – №5. – С.21-29.
7. Самоплавський В.І., Торосов А.С. Удосконалення системи управління лісами при переході до ринкової економіки // Лісовий журнал. – 1993. – №3. – С.3-6.
8. Морозов Ф.Н. Резервы экономики лесопромышленных предприятий: Выявление, оценка использования. – М.: Лесн.пром., 1989. – 296с.
9. Пила В.И. Программно-целевое планирование лесопромышленного комплекса. – К.: Наук.думка, 1990. – 208 с.
10. Шаблій О.І. Лісопромислові комплекси Української РСР. Питання теорії і моделювання / Відпов. редактор д-р геогр. наук, проф., А.Т. Ващенко. – К.: Вища школа, 1973. – 187 с.
11. Указ Президента України „Про додаткові заходи щодо розвитку лісового господарства” № 171/2004 від 7 лютого 2004 року.
12. Павліха Н.В., Голян В.А. Оптимізація використання та охорони природних ресурсів: регіональний контекст: Монографія. – Луцьк: Надстир'я, 2002. – 120 с.
13. Шубалий О.М. Стратегічне планування фінансової діяльності підприємств регіонального лісгосподарського комплексу // Вісник Волинського Державного університету. Відп. ред. Р.А.Слав'юк. – Луцьк: „Вежа” Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2005. – С. 341-348.

Статья поступила в редакцию 29.12.2006